

A KÖNYVKIADÁS TÖRTÉNETE

HÁZIDOLGOZAT

A Helyesírás és a Magyar helyesírási szótár összehasonlítása

Készítette: Peiker Éva

Tanár: Buda Attila

PPKE-BTK, Könyvkiadói szakember

2011. május 20.

1. Bevezetés

„Minden valamirevaló háztartásban lennie kell egy *Helyesírásnak*”, hallottam nem is olyan régen egy kiadóban a műszaki szerkesztőtől, amint a polcára pillantva felfedeztem az Osiris kiadványát. Közvetlenül mellette állt az Akadémiai Kiadó egyik ismerős, színes kiadványa, a *Magyar helyesírási szótár*. A komor ám mégis szépségesen elegáns, impozáns méretű szakkönyv mellett a kissé bohókás színvilágú, vékonyka kötet. Az előbbiről már sokat hallottam, az utóbbi, bár jellemzően szintén ott lehet minden háztartásban, élénk külseje ellenére, vagy talán éppen azért, kevesebb figyelmet kap. Jelen dolgozat témája e két kötet összehasonlító elemzése, célja pedig, hogy a szerző is közelebbről megvizsgálhassa e két rendkívül hasznos kötet tipográfiai jellemzőit.

2. A könyvek legfontosabb adatai

Helyesírás, szerk: LACZKÓ Krisztina – MÁRTONFI Attila, sorozatszerk: TOLCSVAI Nagy Gábor, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

Magyar helyesírási szótár, szerk: DEME László – FÁBIÁN Pál – TÓTH Etelka, Akadémiai Kiadó, 2003.

3. A könyvek formátuma

Helyesírás

Formátum: A/5

Méret: 150 x 200 x 62

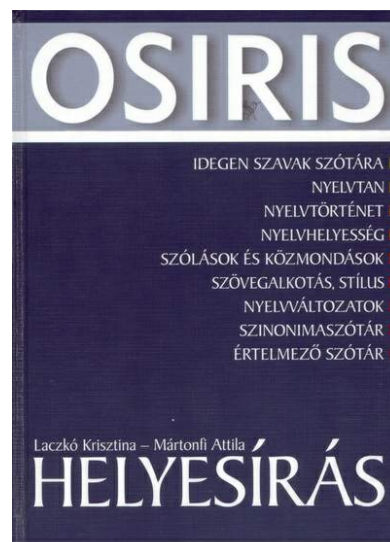
Terjedelem: 1540 oldal (96, 25 ív)

Előzék: meg van nyomva

Kötés: cérnafűzött, keménytablás

Borító: papírkötés

Tömeg: 1410 g

Magyar helyesírási szótár

Formátum: B/5

Méret: 170 x 250 x 40

Terjedelem: 588 oldal (37 ív)

Előzék: nincs megnyomva

Kötés: cérnafűzött, keménytablás

Borító: papírkötés

Tömeg: 970 gr

Az Osiris Kiadó kiadványa A/5 formátumú, cérnafűzött, keménytablás, papírkötésű és fóliázott. 1540 oldal terjedelmű, tehát 96, 25 ív. Gerincvastagsága 62 mm. A B1-en szerepel a kiadó neve és logója, alatta 9 cím, mely a 10 kötetes sorozat további köteteire hívja fel a figyelmet, a két szerkesztő neve, és végül a cím. A könyv gerincén a kiadó nevét, az sorozatban elfoglalt „helyét”, azaz az 1-es számot, a címet és immár nagyobb méretben a logót találjuk. A B4-en legfelül az ISBN szám, alatta a fogyasztói ár, a fülszöveg és két, a kötetet méltató idézet található. Első ránézésre a *Helyesírás* egy hatalmas, alapos, nagyon szép kiadványnak tűnik, azonban ha jobban megnézzük, a borítón találunk olyan jellemzőket, melyet lehetett volna jobban vagy hatékonyabban alakítani. Mivel egy több mint 1000 oldalas szakkönyvről beszélünk, amelyet valószínűleg sokszor a kezébe vesz az olvasó, érdemes lett volna vászonkötést választani a papír helyett, a fólia ugyanis felhólyagosodik a gyakori használattól, és hamar elhasznált hatása lesz az amúgy rendkívül ízléses borítónak. Ugyanakkor valakinek, aki nem ismeri az Osiris kiadványait, lehetséges, hogy a sorozatcímek felsorolása is zavaró lehet, hiszen a könyv címe *Helyesírás*, így azon belül is érthetjük a többi kötet címét, pl. *Idegen szavak szótára*, *Nyelvtan*, *Nyelvtörténet*, stb. A félreértést elkerülendő, a kiadó egy nagyon ötletes megoldásként különböző színű kis négyzetekkel jelölte az egyes kötetcímeiket a B1-en, melyek a B4-en hosszabb csíkban folytatódnak. Az egyébként hideg, kék-fehér tónusú borítót így feldobták a sárga, narancs és piros színnel.

Az Akadémiai Kiadó szótára B/5 formátumú, cérnafűzött, keménytablás, papírkötésű és fóliázott. 588 oldal, 37 ív. Gerincvastagsága 44 mm. A B1-en találjuk a kiadó nevét, a kötet címét és a kiadó logóját. A kötet gerincén szintén a kiadó neve, a cím és a logó szerepel. A B4-en ismét a kiadó nevét, a fűlzsöveget és az ISBN számot látjuk. Kevesebb információ, vékonyabb kötet, több szín, így jellemezhetnénk röviden a *Magyar helyesírási szótár* külső kiállítását. A citromsárga, sötétkék, égszínkék, fehér és a piros kavalkádja kölcsönöz egyfajta bájt a könyvnek, de éppen ezért kicsit komolytalan hatást is kelt, ha a *Helyesírás* mellé helyezzük. Érdekes kiadási döntés, hogy a kötetben sehol nem található ár.

A betűtípus- és méret tekintetében az Osiris a változatosabb, a kiadó nevének a mérete és kivitelezése a legszembeűnőbb, félkövér, ráadásul talpatlan, míg a cím már kisebb betűtípussal szinte eltűnik a borító legalján. Ezért is szokták a kötetet egyszerűen Osirisnek hívni, a kiadó szépen felépítette, sőt, jól hangzó márkanevévé változtatta a saját nevét. A szótáraknál ez persze szokványos, így nem csoda, hogy az Akadémiai Kiadó köteténél is a kiadó neve a leghangsúlyosabb, méretben és színvilágban egyaránt, bár itt már a kötet címe is ugyanakkora betűmérettel van szedve, csak halványabb a maga fehér színével.

Összességben mindkét kötet borítójáról elmondható, hogy jól előrevetíti a tartalmat és a formát, összhangban vannak a belívvel. Az Osiris talán túl sok, az Akadémiai Kiadó pedig talán túl kevés információt szerepeltet, de mindkettő szép, igényes kiadvány benyomását kelti.

4. Címnegyed, tartalomjegyzék, kolofon

A *Helyesírás* címnegyede a szennycímoldallal kezdődik, itt található a cím, és a cím feletti élőfejben a szerkesztők neve. Erre nem feltétlenül volt szükség, hiszen a közreműködők a címoldalon jelennek meg, de mivel tipográfiaiilag nagyon szép a megoldás, nem zavaró. A sorozatcímoldalon szerepel értelemszerűen a sorozat címe (*A Magyar nyelv kézikönyvtára*) és a sorozatszerkesztő neve. A címoldalon találjuk a szerkesztők nevét, a címet, a kiadó nevét, valamint a kiadás helyét és évét. A negyedik, azaz a copyrightoldalon szerepel a támogató, a lektorok, a szerkesztők, a kiadó neve és a kiadás ideje. Az 5. oldalon kezdődik a tartalomjegyzék, melyben az egyes fejezetcímek félkövérrel kiemelve, az oldalkép átlátható, szépen tagolt, az információt két hasábra tagolták, és hogy elegánsabb legyen, egy léniával választották el. A tartalomjegyzékre az Osiris kiadványában nagy szükség van, hiszen a rendkívül részletes szótár előtt még egy több mint 400 oldalas szabálymagyarázó, tanácsadó

nyelvtani rész is van, mely előtt természetesen szerepel a szerkesztők előszava. A kolofon az utolsó, páratlan oldalon található, és megtaláljuk rajta a kiadással kapcsolatos összes szükséges információt. A betűméret a járulékos részekben, nagyon helyesen, kisebb.

A *Magyar helyesírási szótár* címnegyede sokkal kevésbé egységes és tetszetős. A szennycímoldalon találjuk a címet. Sorozatcímoldal nincs, a kötet második oldala a címoldal, ahol a címet, a szerkesztőket, valamint a kiadó nevét és emblémáját tekinthetjük meg. Érdekes, bár zavaró megoldás, hogy a cím első két szava sokkal nagyobb betűvel készült, mint a harmadik, és az oldalon minden információt más betűtípussal és betűmérettel nyomtak. Az oldal verzőja a copyrightoldal, melyen rengeteg információt találunk, ide került a kolofon is. A szerkesztők, kiadói koordinátorok, számítástechnikai munkatársak, borítóterv, termékmenedzser és nyomdai előállítás szavak fettel vannak kiemelve, a hozzájuk tartozó nevek pedig verzállal szerepelnek. Ezt a fajta indokolatlannak tűnő túlzó hangsúlyt feleslegesnek látom. Nem szép megoldás az sem, hogy a betűméret a főszöveg betűméretével megegyező, holott kisebbel szokás nyomni. A szöveg közepre van rendezve a gyakoribb balra zárt megoldás helyett, és rendezetlen, kevésbé szép, bár még egységes képet mutat. Szakkönyveknél a címnegyedet általában a tartalom követi, az Akadémiai Kiadó kötetének azonban nincs, és nem is lenne rá szükség, hiszen a szótárakban a főszöveg ábécérendben közölt szavakból áll. A könyv utolsó oldala a szokványos kolofon helyett egyfajta „megrendelői oldal”, azaz a kiadónál megjelent többi szótár adatait, egy verzállal és félkövérrel is kiemelt „megrendelhető” feliratot, valamint a kiadó fontosabb adatait tartalmazza. Az Osiris borítóra nyomott sorozatcímei feltűnőbbek ugyan, de ezt a *Magyar helyesírási szótárban* több információval, bár kevésbé elegánsan, ellensúlyozzák.

Tartalom	
Előszó	9
TANÁCSADÓ	17
Általános tudnivalók	19
A betűk	21
A magánhangzók írása	21
A mellékhangok	21
A hosszú és a rövid magánhangzók	22
A zárt és a nyílt magánhangzók	22
A magánhangzók magyertűni	23
Fegyelmű követő, azonos magánhangzók a szóvázban	23
A másolhangzók írása	24
A mellékhangzók írása	24
Légen egy- és kétféle másolhangzók	25
Az <i>ly</i>	26
A hosszú másolhangzók	26
A többféle magyertűni	27
A néma <i>h</i>	27
Fegyelmű követő három azonos másolhangzók a szóvázban	27
A betűrendbe sorolás	28
Az <i>abc</i>	28
A betűrendbe sorolás alapszabálya	29
Az általában magyar betűrend	29
Az általában latin betűrend	32
A többféle írású betűrend	32
A betűrendbe sorolás különleges esetei	33
A betűrend	38
A hangjelölés	39
Az <i>ápostrof</i>	39
Az <i>ápostrof</i> elve	41
Az <i>ápostrof</i> elve	41
Az <i>ápostrof</i> elve	45
Az <i>ápostrof</i> elve	48
Az <i>ápostrof</i> elve	49
Az <i>ápostrof</i> elve	50
A magánhangzók jelölése	50
A magánhangzók helyesírásának részletes szabályai	50
A másolhangzók jelölése	60
Másolhangzók-írási a szóvázban	64
Az <i>ly</i>	64
Másolhangzók a többféle szóvázban	67
A hangnyelvi érvényesítés a szóvázban	83
Másolhangzók az összetett szóvázban	85
Hangjelölés a magyar családnevekben	88
A hangnyelvi írásmódozó családnevek toldalékolása	89
Különírás – egybetűsítés	90
Az összetett szavak kétféleképpen okai	92
A jelentésváltozás	92
A jelentésváltozás	96
A hangnyelvi	97
A különírás és egybetűsítés gyakorlata	98
A megjelölendő összetett szavak	99
Az ismétlődő mellékrendűek	99
A valódi mellékrendűek	100
Az állományok	102
Az iberizmus	102
Az alárendelő összetett szavak	102
Az alárendelő összetett szavak	103
A tárgyas alárendelőek	104
A tárgyias alárendelőek	105
A minősítőalás alárendelőek	107
A minősítőalás alárendelőek	118
A hírnévű jelző alárendelőek	119
A jelentésváltozó összetett szavak	119
A morfológiai típusú összetett szavak	120
A hangnyelvi írásmódozó összetett szavak	126
Az összetett szavak	128
Az összetett szavak	131
Az összetett szavak	131
Az összetett szavak	131
Az összetett szavak	133
Az összetett szavak	134
Az összetett szavak	134
Az összetett szavak	134
Az összetett szavak	134
Az összetett szavak	134
Az összetett szavak	135

MAGYAR HELYESÍRÁSI SZÓTÁR

A Magyar Tudományos Akadémia
szabályai szerint

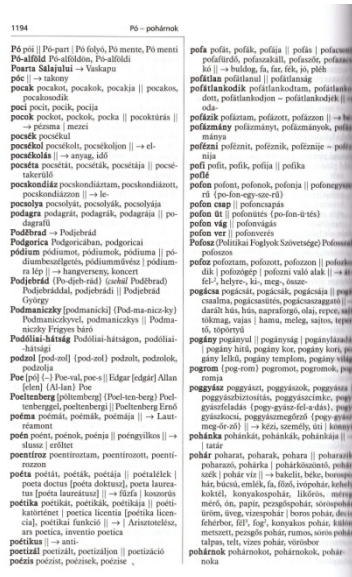
Szerkesztők
DEME LÁSZLÓ, FÁRIÁN PÁL,
TÓTH ETELKA

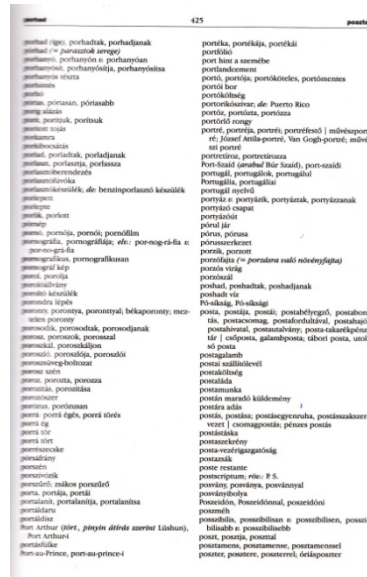
A *Helyesírás* belíve 60 grammos ofszet papírra, egyszínnyomással készült. A fejezetcímeket nagyobb fokozattal szedték és színes élőfejbe rakták. A fejezetcímek és a verzállal kiemelt alfejezet címek talpatlan betűvel, a szöveg többi része talpassal van szedve. Az élőfejben a páros oldalon alfejezetcímek, a páratlan oldalon alfejezetcímek, vagy ennek a logikának megfelelően (a páros oldalon mindig az átfogóbb, páratlan oldalon az alárendeltebb címek) egyéb egységek címe szerepel. Az oldalszámok az élőfejbe vannak szedve, a szedéstükör bal illetve jobb széléhez igazítva. A 424. oldalig a magyar nyelv szabályait, illetve a szótár használatához tartozó útmutatót olvashatjuk. Amikor elérkezünk a szótárhoz, érdekes tipográfiai megoldással találkozunk. Az A betűnél, és csakis az ábécé első betűjénél a paginát az oldal alján találjuk, hogy hangsúlyosabb legyen a váltás, majd a további oldalakon „visszatér” az élőfejbe. A regiszter itt az élőfejben van és a betűk kurrens és kapitális verzióját szemlélteti a szürke élőfejben. A főszöveg szótári része két hasábra tördelt, Times New Roman betűtípusú (a másik köteté is) és 10-es betűméretű. A hasábokat lénia választja el, így sokkal finomabb lesz az oldal összképe. Sajnos az oldalszám miatt az élőfejben szereplő kezdőszavak nem lehetnek a tükör szélén, így nem olyan feltűnőek, és valamiért a kiadó úgy döntött, hogy nem is emeli ki azokat, így az olvasó a szemével kénytelen a szövegben pásztázni, hiszen ott fettel vannak szedve a szavak. A szótár után következnek a járulékos részek: az irodalomjegyzék, a glosszárrium és a tárgymutató, melyekben a tördelés és a kiemelés hasonló szabályok szerint működik.

A *Magyar helyesírási szótár* belíve szintén egyszínnyomással készült, 80 grammos ofszet papírra. A fejezetcímek (pontosabban az előszó, a tudnivalók rész, a rövidítések jegyzéke, a leghátul található ragozási táblázatok és az egyedi „sorozatcímoldal”) félkövérrel és verzállal is ki lettek emelve. Az oldalszámok az élőfej közepén találhatóak. A kezdőszavak félkövérrel vannak szedve és a szedéstükör bal és jobb széléhez igazodnak. A szótár többi szava, melyek szintén két hasábra oszlanak, kiemelés nélkül kevésbé átláthatóak, mint az Osiris kiadványa, ám ezen hivatott segíteni a regiszter. A regiszter a vágási oldal felé esik, és mindig az aktuális betűt mutatja, amivel az adott rész szavai kezdődnek. Ez azonban hiányos, hiszen míg az A és az Á betű egyszerre szerepel az A és Á betűvel kezdődő szavak elején a regiszterben, ebben a kifutó regiszterben csak egy betűt jelenítettek meg. A regiszternek azonban esztétikai szerepe is van az Akadémiai Kiadó szótárában: az ábécé betűinek előrehaladásával egyre lejjebb kerül a margón, így az összecukott könyv vágási oldalán a sok kifutó, szürke csík mintaként szolgál.

Érdekes, hogy mindkét kötetben a főszöveg talpas betűvel van szedve, a címek, alcímek azonban mindkét kiadó kiadványában kizárólag talpatlan betűvel szerepelnek.

A Helyesírás oldalképe

A Magyar helyesírási szótár oldalképe

6. Összegzés

Mindkét kötet jól használható, tipográfiaiilag egységes. Mindkét kötetben van szótár, ez a közös pont volt vizsgálódásom alapja. Mivel az Osiris Kiadó kötetének harmada a magyar nyelv szabályairól szól, ellentétben az Akadémiai Kiadó kiadványával, mely teljes egészében szótár, a tipográfiai különbségek sok helyen egyértelműen fontosak. Elmondhatjuk, hogy a *Helyesírás* következetesebb, átláthatóbb és egységesebb, míg a *Magyar helyesírási szótár*at könnyebb kézbe venni, vidámabb, ugyanakkor kevésbé komoly benyomást kelt. Az viszont tagadhatatlan, hogy nem zárják ki egymást, mindkettőnek van helye a háztartásban.